

Wyrok
Sądu Okręgowego w Radomiu - I Wydział Cywilny
z dnia 7 maja 2013 r.
I C 515/12

Argumenty prawne - ważne fragmenty uzasadnienia

„Przejęcie nieruchomości ziemskich, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. a-e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (t.j. Dz.U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13 ze zm.) następowało z mocy samego dekretu, a wpis w księdze hipotecznej dokonywany był na podstawie stosownego zaświadczenia (§ 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, Dz.U. Nr 10, poz. 51 ze zm. oraz art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej, Dz.U. Nr 39, poz. 233 ze zm.), które nie miało charakteru decyzji administracyjnej (art. 68 i następne rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym, Dz.U. RP Nr 36, poz. 341 ze zm. Z dołączonych do akt sprawy dokumentów: postanowienia Sądu Rejonowego w G. Oddział Ksiąg Wieczystych z dnia 15 marca 1956 r., k.145 notatki Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Powiatowego Zarządu (...) w G. z dnia 16 marca 1956 r., pisma Starostwa Powiatu (...) z dnia 10 listopada 1947 r. (k.192,193) wynika, że Skarb Państwa został ujawniony jako właściciel nieruchomości w oparciu o przepis art. 2 ust. 1 lit. b dekretu o reformie rolnej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że jeśli zmiana stanu prawnego (własności) nieruchomości nastąpiła z mocy prawa, wpis do księgi wieczystej ma jedynie charakter deklaratoryjny, zmiana własności następuje z mocy samego prawa i jest ona skuteczna wobec wszystkich, niezależnie od treści wpisu w dziale drugim księgi wieczystej. Dotyczy to w szczególności przejścia własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa na mocy ustaw nacjonalizacyjnych, które następowało z mocy samego prawa bez względu na treść wpisu w dziale drugim księgi wieczystej oraz treść domniemania z art. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece i może być podniesione w każdej sprawie (zob. postanowienie SN z dnia 10 maja 2002 r. IV CKN 1024/2000; wyrok SN z dnia 25 marca 1999 r. III RN 165/98 OSNAPiUS 2000/3 poz. 90). Oznacza to, że rzeczywisty stan prawny, ukształtowany przepisami dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, wynika z mocy tego aktu prawnego, a nie z dokonania wpisu w księdze wieczystej, niezależnie od tego czy ten wpis dokonany został na wadliwej czy niewadliwej podstawie”

Patrz podobne

„Skoro jednak wyrok karny wydany w sprawie sygn. V Sn (...) nie zawierał orzeczenia o przeпадku gospodarstwa, to brak jest podstaw do poczynienia takich ustaleń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1959 r., V K 1014/59, OSNPG 1960, nr 2, poz. 36, z dnia 20 sierpnia 1959 r., V K 279/59, OSNPG 1959, nr 10, poz. 13, oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 1962 r., VI KO 42/61, OSNPG 1962, nr 1-6, poz. 61, z dnia 8 października 1965 r., VI KZP 46/65, OSNKW 1965, nr 11, poz. 134 i z dnia 3 września 1965 r., VI KZP 37/65, OSNKW 1965, nr 11, poz. 135). Prawo nie przewidywało żadnej procedury umożliwiającej kwestionowanie przejęcia gospodarstwa na podstawie art. 2 pkt 1 lit. b dekretu o reformie rolnej lub wykazania niespełnienia przesłanek z tego przepisu.”

Patrz podobne

„Obalenie stanu powstałego z mocy prawa może więc nastąpić w drodze takiego procesu cywilnego. W wypadku wystąpienia z roszczeniem innym niż ustalającym, jego uwzględnienie wymaga przesłankowego ustalenia przez sąd orzekający w takiej sprawie, że gospodarstwo rolne nie podlegało przejęciu na cele reformy rolnej z mocy art. 2 pkt 1 lit. b dekretu. Taki stan rzeczy oznacza, że dochodzenie wszelkich roszczeń opiera się na pierwotnym ustaleniu nieistnienia podstaw do przejęcia gospodarstwa na podstawie art. 2 pkt 1 lit. b dekretu.”

Patrz podobne

„Przyjmuje się, że obywatel polski przynależał do narodowości niemieckiej, jeżeli w czasie pomiędzy dniem 1 września 1939 r. a dniem 9 maja 1945 r. zgłosił swoją przynależność do narodowości niemieckiej lub uprzywilejowanej przez okupanta lub nawet zgłosił tylko pochodzenie niemieckie (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 12.10.2011 II CSK 34/11).

Zgodnie z uchwałą całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1945 r. K 11/45 (Państwo i Prawo (...) str. 97-101), zgłoszenie przez obywatela polskiego w czasie wojny przynależności do narodowości niemieckiej było działaniem na korzyść nieprzyjaciela w rozumieniu art. 100 KK z 1932 r. Sąd Najwyższy podkreślił, że obywatele polscy, którzy dopiero w czasie wojny zgłosili przynależność do narodowości niemieckiej, pozornie powiększyli liczbę ludności niemieckiej mieszkającej na obszarach polskich, przyczyniając się do sztucznego wzmocnienia żywiołu niemieckiego, ilościowego osłabienia społeczeństwa polskiego oraz pomnożenia kręgu osób, spośród których mogła nastąpić rekrutacja do służby wojskowej.”

Patrz podobne

„Podkreślenia wymaga, iż narodowość wiąże się najczęściej z poczuciem przynależności do określonego kręgu kulturowego danej jednostki zgodnie z pochodzeniem przodka.”

Patrz podobne

„Sąd Okręgowy nie podziela poglądu, że wyrok ustalający wydany na podstawie art. 189 KPC może stanowić prejudykat otwierającym drogę do dochodzenia dalszych roszczeń w tym również naprawczych, gdzie tożsame ustalenia stanowiłyby przesłankę rozstrzygnięcia. Stanowisko to sprzeczne jest z ugruntowanym w literaturze i orzecznictwie poglądem o konieczności wykazania przez powoda opierającego powództwo na art. 189 KPC interesu prawnego. Obowiązkiem powoda oczekującego na korzystne rozstrzygnięcie sprawy w trybie art. 189 KPC jest oznaczenie na czym polega jego interes prawny.”

Patrz podobne

„Uzyskanie przez powoda orzeczenia o ustaleniu nieistnienia przejścia prawa własności jego nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa z mocy przepisów dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nie jest konieczne dla dochodzenia roszczeń odszkodowawczych lub o wydanie nieruchomości czy dla wystąpienia z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2004 r. III CK 50/04)”

Patrz podobne

„Może więc uzyskać w tym zakresie skuteczniejszą ochronę w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym który został przez nią wytoczony. Postępowanie to, w odróżnieniu od procesu o ustalenie, może doprowadzić nie tylko do ustalenia, że Skarb Państwa nie nabył własności nieruchomości, ale jednocześnie ujawnić prawo własności powódki, co zapewni jej dalej idącą ochronę.”

Patrz podobne

„Jeżeli nawet powódka mogłaby zostać narażona na szczególne trudności dowodowe żądając wydania nieruchomości przejętej na cele reformy rolnej to w orzecznictwie sądów utrwalili się poglądy, że stosunki prawne ukształtowane i ustabilizowane przez dziesiątki lat jako wynik przeprowadzonej reformy rolnej stanowią ważny składnik bytu ekonomicznego i społecznego narodu oraz wartość konstytucyjną podlegającą ochronie także poprzez zgłoszenie przez pozwanego odpowiednich zarzutów nie mających znaczenia w procesie o ustalenie.”

Patrz podobne

Skład sądu

Sentencja

Sąd Okręgowy w Radomiu - I Wydział Cywilny

po rozpoznaniu w dniu 26 kwietnia 2013 r. w Radomiu na rozprawie sprawy z powództwa M. H. vel B.

przeciwko Skarbowi Państwa – reprezentowanemu przez M. oraz Starostę (...) zastępowanym przez P. G. Skarbu Państwa, W. A. M. w W. Oddział Terenowy w L. o ustalenie

1. oddała powództwo;
2. nie obciąża powódki obowiązkiem zwrotu kosztów procesu

Uzasadnienie

Powódka M. H. vel B. w pozwie wniesionym pierwotnie do Sądu Rejonowego w G. przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez M. oraz Prezesa W. A. M. z siedzibą w W. Oddział (...) w L. wniosła o:

- uzgodnienie stanu prawnego nieruchomości objętej księgą wieczystą KW nr (...) przez wpisanie w dziale II w miejsce Skarbu Państwa jako właścicieli M. H. z udziałem 1/4 oraz P. B. z udziałem 3/4 ;
- uzgodnienie stanu prawnego nieruchomości objętej księgą wieczystą KW nr (...) przez wpisanie w dziale II w miejsce Skarbu Państwa jako właścicieli działki gruntu nr (...) M. H. z udziałem 1/4 oraz P. B. z udziałem 3/4;
- o ustalenie, że przejęcie na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości opisanej w księdze wieczystej (...) o powierzchni 14,9405 ha, położonej w G., która postanowieniem Sądu Powiatowego w G. z dnia 15 marca 1956 r., Dz. KW Nr (...), została przeniesiona do księgi wieczystej Nr rep. KW (...), nastąpiło bez podstawy prawnej;
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych,

Uzasadniając swoje żądanie powódka wskazała, że razem z P. B. są rodzeństwem i jedynymi dalszymi spadkobiercami po M. G. (1) oraz po jej czterech córkach. Przy czym udział spadkowy P. B. wynosi 3/4, a M. H. 1/4.

M. G. (1) i jej mąż H. G. (dziadkowie powódki) byli współwłaścicielami nieruchomości ziemskiej "K. A. nr (...)" położonej w G. przy ul. (...) (obecna nazwa ulicy) o łącznej powierzchni około 14,9405 ha. Małżonkowie G. byli obywatelami polskimi.

W 1932 r. zmarł H. G., pozostawiając wdowę M. G. (1) i cztery córki: A. B. vel G., A. G. (1), J. F. vel G. i E. K. vel G..

Nieruchomość w wyniku spadkobrania stała się własnością M. G. w 1/2 i czterech córek: A. B. vel G., A. G. (1), J. F. vel G. i E. K. vel G. w 1/8 części każdej z nich.

Po zakończeniu II wojny światowej, władze uznały, że ww. nieruchomość ziemską przeszła na własność Skarbu Państwa z mocy prawa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. b dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

Faktycznie jednak nie było podstaw do zastosowania ww. przepisu, gdyż małżeństwo M. i H. G. było narodowości polskiej. W konsekwencji również ich dzieci są narodowości polskiej.

Z uwagi na to, że zastosowanie takiej podstawy prawnej odebrania nieruchomości nie wymagało i nie przewidywało przeprowadzenia postępowania administracyjnego i wydania decyzji, zaś przejście własności następowało z mocy prawa, wyłączona jest w tym przypadku droga postępowania administracyjnego lub sądowo administracyjnego dla odzyskania ww. nieruchomości. W tym zakresie kwestie sporne rozstrzygane mogą być w postępowaniu przed sądami powszechnymi.

Po odebraniu ww. nieruchomości, większa jej część została podzielona na 48 małych działek, które następnie zostały nabyte przez osoby fizyczne w zamian za świadczone przez te osoby na rzecz Skarbu Państwa ciężar realny w postaci określonej ilości produktów rolnych. W związku z tym, że nabywców tych działek chroni rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych, w tym zakresie nastąpiły nieodwracalne skutki prawne i powódka nie może skutecznie domagać się zwrotu tej części odebranej nieruchomości bądź uzgodnienia treści ksiąg wieczystych obejmujących te działki.

W grę może wchodzić jedynie ewentualne odszkodowanie. Istnieje jednak niepewność co do tego, czy pozbawienie spadkodawców powódki nieruchomości z powołaniem się na przepisy dekretu o reformie rolnej było zgodne z prawem, czy też było działaniem bezprawnym. Ta niepewność może być usunięta tylko w drodze ustalenia przez Sąd. Stąd też po stronie powódki istnieje interes prawny w takim ustaleniu. Przyjmuje się istnienie interesu prawnego zawsze gdy istnieje niepewność stanu prawnego (komentarz do art. 189 KC, Bodio Joanna, Demendecki Tomasz, Jakubecki Andrzej, Marcewicz Olimpia, Telenga Przemysław, Wójcik Mariusz P., LEX/el. 2011).

Pozostała część nieruchomości, o łącznej powierzchni 1,1095 ha nadal pozostaje w gestii Skarbu Państwa i w tym przypadku właściciel może skutecznie domagać się usunięcia niezgodności pomiędzy stanem prawnym wpisanym w księdze wieczystej, a rzeczywistym stanem prawnym. W 1999 r. dokonano podziału działki nr (...) o pow. 1,1095 ha na dwie działki - nr (...) o pow. 95 a 45 m² i nr (...) o pow. 15 a 50 m². Następnie działkę nr (...) odłączono z księgi wieczystej nr (...) i przeniesiono do księgi wieczystej nr (...). W obu przypadkach jako właściciel wpisany jest Skarb Państwa, przy

czym dla działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) Skarb Państwa reprezentuje M., natomiast dla działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) Skarb Państwa reprezentuje W. A. M. w W..

Sąd Rejonowy w G. postanowieniem wydanym na rozprawie w dniu 26 marca 2012 r. ustalił, że pozwany Skarb Państwa reprezentuje Minister Obrony Narodowej zastępowany przez prokuratora Generalną Skarbu Państwa. Na wniosek powódki wezwał w do udziału w sprawie w charakterze pozwanego Wojskowa Agencja Mieszkaniowa z siedzibą w W. Oddział (...) w L. (protokół rozprawy k. 2).

Następnie Sąd ten wyłączył do odrębnego rozpoznania roszczenie o ustalenie, że przejęcie na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości opisanej w księdze wieczystej K. (...) o powierzchni 14,9405 ha położonej w G., która postanowieniem Sądu Powiatowego w G. z dnia 15 marca 1956 roku została przeniesiona do księgi wieczystej numer (...) nastąpiło bez podstawy prawnej do odrębnego rozpoznania i przekazał ją do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Radomiu (postanowienie k. 3)

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 26 stycznia 2013 r. wezwała do udziału w sprawie jako reprezentanta Skarbu Państwa dodatkowo Starostę (...) jako organ podejmujący za Skarb Państwa czynności w postępowaniach sądowych w sprawach o własność lub inne prawa rzeczowe a także dotyczącym roszczeń majątkowych podlegających zaspokojeniu przez Skarb Państwa na podstawie art. 23 ust. 1 pkt 8 i 9 ustawy o gospodarce nieruchomościami (postanowienie k. 204).

W toku rozprawy powódka dla wykazania zasadności swojego stanowiska oraz odpowiadając na zarzuty pozwanych podnosiła, że nie tylko większość rodziny G. nie zgłosiła przynależności do narodowości niemieckiej w czasie wojny (E. K., A. B., M. G. (1)), ale także te osoby które to uczyniły, nie kierowały się faktycznym poczuciem przynależności do tego narodu, lecz działały wbrew swojej woli, pod groźbą utraty gospodarstwa. Natomiast, jak wynika z zeznań świadków znajdujących się w aktach sprawy V Sn (...), A. G. (1) oraz J. F. swoimi działaniami dały wyraz przynależności do narodu polskiego. tj. ukrywanie dezertera z W., zgoda na organizowanie spotkań polskiej konspiracji - słuchania zakazanych audycji radiowych - na terenie ich gospodarstwa oraz inne zachowania, które świadczą o wspieraniu miejscowej ludności i identyfikacji z nią.

Samo Zgłoszenie przez obywatela polskiego w czasie między dniem 1.9.1939 r. a 9.5.1945 r. przynależności do narodowości niemieckiej nie było równoznaczne z zaliczeniem danej osoby do kategorii obywateli polskich narodowości niemieckiej w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. b dekretu z dnia 6.9.1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej" (wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 5 listopada 2002 r., sygn.. akt III CKN 273/01, L., wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 15 grudnia 2010 r., sygn. akt I ACa 974/10, L.).

Zgodnie natomiast z art. 1 ust. 2 dekretu z dnia 13.9.1946 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego osób narodowości niemieckiej (Dz.U. Nr 55, poz. 310 ze zm.) „zgłoszenie w czasie wojny, rozpoczętej 1.9.1939 r., przynależności do narodowości niemieckiej lub pochodzenia niemieckiego samo przez się nie stanowi dowodu niemieckiej odrębności narodowej”.

W związku z powyższym, już w 1945 r. A. G. (1) i J. F. nie były traktowane przez polski wymiar sprawiedliwości jako osoby narodowości niemieckiej. Świadczy o tym tryb zastosowany dla osądzenia faktu przyjęcia przez ww. osoby tzw. volkslisty (pociągnięcie do odpowiedzialności karnej na podstawie dekretu z 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępowanie od narodowości w czasie II wojny światowej, zamiast na podstawie dekretu z 13 września 1946 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego osób narodowości niemieckiej). Ponadto świadczy o tym treść wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 11 maja 1948 r., sygn.. V Sn (...), w którym stwierdza się, że A. G. (1) jest narodowości polskiej.

O ile zatem w stosunku do A. G. (1) i J. F. Sąd orzekający w 1948 r. nie stwierdził podstaw do uniewinnienia w oparciu o treść art. 4 lit. a dekretu z 28 czerwca 1946 r., tym niemniej z akt tego postępowania wynika, że ww. osoby działały w obawie o swoje minie, a być może także w celu odwrócenia od siebie podejrzeń w związku z ukrywaniem dezertera z armii niemieckiej oraz spotkań polskiej konspiracji.

Deklaracja ww. osób nie była podyktowana faktycznym poczuciem przynależności do narodowości niemieckiej, lecz konsekwencjami polityki narodowościowej okupanta niemieckiego na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej, a z drugiej strony obawą o negatywne konsekwencje nieprzyjęcia tzw. volkslisty wbrew oczekiwaniom niemieckich urzędników.

Powódka podniosła także, że na cele reformy rolnej nie mogła być przeznaczona nieruchomość ziemską, której część ze współwłaścicieli zadeklarował przynależność do narodowości niemieckiej. Dekret o przeprowadzeniu reformy rolnej w art. 2 ust. 1 lit. b dopuszczał przejęcie nieruchomości wyłącznie w sytuacji gdy jest ona własnością obywateli polskich narodowości niemieckiej. W przedmiotowej sprawie nie mamy do czynienia z taką sytuacją, gdyż większość współwłaścicieli (...) nie zadeklarowała przynależności do narodu niemieckiego.

Pozwana W. A. M. Oddział (...) w L. wniosła o oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Wskazała, iż podnoszony zarzut nie podlegania ww. nieruchomości ziemskiej pod art. 2 ust. 1 lit. b dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, nie niweczy skuteczności przejęcia tejże nieruchomości przez Skarb Państwa na mocy innych postanowień ww. „aktu prawnego”. Ewentualna zasadność podniesionego zarzutu, wymaga zbadania, czy przedmiotowa nieruchomość nie spełnia innych przesłanek z art. 2 ust. 1 tego dekretu, które uzasadniałyby przejęcie nieruchomości z mocy prawa. Zgodnie z art. 2 ust. 1 dekretu, wszystkie nieruchomości ziemskie wymienione w punktach b, c, d i e części pierwszej niniejszego artykułu przechodzą bezzwłocznie bez żadnego wynagrodzenia w całości na własność Skarbu Państwa.

Przedstawione przez stronę powodową kserokopie dowodów osobistych, wystawionych w dniu 20 marca 1925 r. nie mogą stanowić dowodu, że ówcześni właściciele nieruchomości nie zmienili po tym dniu posiadanego obywatelstwa. Ponadto, powódka nie wskazała żadnych dowodów w zakresie obywatelstwa pozostałych córek państwa G., które zgodnie z twierdzeniem pozwu pozostawały w dniu wejścia w życie dekretu współwłaścicielkami nieruchomości.

Na okoliczność wykazania braku przesłanek przejęcia nieruchomości w stosunku do osób, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. b dekretu powódka nie wykazała dowodów. Powódka winna bowiem wykazać nieistnienie przesłanek do przejęcia stosunku własności do wszystkich współwłaścicieli w dacie wejścia w życie dekretu. Dekret PKWN wszedł w życie w dniu 13 września 1944 r., więc istnienie przesłanek do przejęcia własności nieruchomości należało badać na ten dzień.

Kwestionowanie przejęcia gospodarstwa rolnego na podst. ww. przepisu może nastąpić jedynie w drodze wykazania przez powódkę niespełnienia przesłanek dekretu. Zgodnie z art. 6 KC ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z tego faktu wywodzi skutki prawne. Dlatego też ciężar dowodu, iż przejęcie własności nieruchomości nastąpiło bez podstawy prawnej spoczywa na powódce.

Powództwa M. H. vel B. nie zasługiwało na uwzględnienie również z uwagi na brak interesu prawnego, w znaczeniu użytym w art. 189 KPC, Co do zasady właściciel nieruchomości rolnej, przejętej bezpodstawnie przez Skarb Państwa na podstawie przepisów dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, nie będzie miał interesu prawnego w ustaleniu jego prawa własności w drodze powództwa z art. 189 KPC, jeżeli będzie mu już przysługiwało roszczenie o wydanie nieruchomości lub o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, dla których to roszczeń prawo własności stanowić będzie przesłankę rozstrzygnięcia, a wyrok ustalający takie prawo stanowiłby jedynie ułatwienie dowodowe.

Powódka bowiem nie wskazała w pozwie, iż chciałaby skorzystać z prawa do pierwszeństwa w nabyciu nieruchomości na podst. art. 34 ust. 1 pkt 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U.2010.102.651 j.t, ze zm.), a to z uwagi na treść art. 216a pkt 1 tej ustawy. W takim wypadku powódka nie ma interesu prawnego w znaczeniu użytym w art. 189 KPC, w dochodzeniu ochrony swoich praw w drodze powództwa o ustalenie.

W myśl zgodnych poglądów judykatury strona nie ma interesu prawnego w ustaleniu prawa, jeśli ma być ono tylko przesłanką rozstrzygnięcia dalej idącego żądania, a tak właśnie jest w niniejszej sprawie., że w sytuacji, gdy powód obejmuje żądaniem ustalenia, że Skarb Państwa nie nabył własności nieruchomości, wyłącznie nieruchomości nadal będące własnością Skarbu Państwa, może uzyskać skuteczniejszą ochronę w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Postępowanie to, w odróżnieniu od procesu o ustalenie, może doprowadzić nie tylko do ustalenia, że Skarb Państwa nie nabył własności nieruchomości, ale jednocześnie ujawnić prawo własności powoda, co zapewni mu dalej idącą ochronę.

Pozwana wskazała także, że prywatna opinia sporządzona na zlecenie powódki, mająca wskazać okoliczności przyczyn z powodu których A. G. (1) i J. F. zadeklarowały w 1942 r. przynależność do narodowości niemieckiej i oceny postawy ww. osób w kontekście wydarzeń historycznych nie wnosi nic nowego do sprawy. Opinia jest w istocie szkicem historycznym o charakterze ogólnym, luźno odnoszącym się do zdarzeń zaistniałych w niniejszej sprawie.

Nie można zatem wskazać, wbrew stanowisku strony powodowej, że deklaracja o przynależności do narodowości niemieckiej nie była podyktowana faktycznym poczuciem przynależności do narodowości niemieckiej. Okoliczności te wynikają z zeznań z marca 1945 r. J. F., jej córek E. i L. oraz A. G. (1), złożonych w postępowaniu karnym, podczas których podały, iż są narodowości niemieckiej. Zważywszy, iż uczyniły to w postępowaniu prowadzonym przez polskie władze, a nie przez niemieckiego okupanta oraz, iż nie miały żadnego interesu w złożeniu takiej deklaracji wobec polskich władz można by uznać, iż złożyły takie oświadczenie zgodnie ze swoim poczuciem przynależności narodowej, tożsamym w dacie przejęcia nieruchomości rolnej przez Skarb Państwa.

Okoliczności w zakresie przynależności niemieckiej są niezwykle istotne - przesądzą bowiem o skuteczności nabycia przedmiotowej nieruchomości przez Skarb Państwa z mocy prawa na podst. art. 2 ust. 1 lit. b dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Okoliczność tego rodzaju, iż pomiędzy dniem 1 września 1939 r. a dniem 9 maja 1945 r. została zgłoszona przynależność do narodowości niemieckiej lub uprzywilejowanej przez okupanta lub pochodzenie niemieckie, wyczerpuje przesłanki do uznania obywatela polskiego za obywatela narodowości niemieckiej na podstawie art. 1 § 1 i 2 dekretu. Dekret o reformie rolnej regulował skutki prawne odstępstwa od narodowości w czasie wojny tylko w odniesieniu do nieruchomości ziemskiej w zakresie reformy rolnej, zaś dekret z dnia 28 czerwca 1946 r. normował jako przestępstwo zgłoszenie w czasie wojny przynależności do narodowości niemieckiej lub zgłoszenie pochodzenia niemieckiego - art. 1 dekretu - uzasadnienie wyroku SN z dnia 12 października 2011 r. II CSK 34/11.

Zważywszy na nieudowodnienie przez powódkę okoliczności, które by świadczyły o bezprawnym przejęciu nieruchomości przez Skarb Państwa, powództwo o ustalenie powinno zostać oddalone w całości.

P. Skarbu Państwa Zastępując M. oraz Starostę (...) wnosila o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powódki na rzecz Skarbu Państwa - P. G. Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przepisanych.

Podnosiła, że Skarb Państwa przejął nieruchomość położoną w G. o powierzchni 14,9405 ha na podstawie dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13). Zgodnie z art. 2 ust. 1 lit. b na cele reformy rolnej przeznaczone zostały nieruchomości ziemskie będące własnością obywateli Rzeszy Niemieckiej, nie Polaków i obywateli polskich narodowości niemieckiej. (...), o których mowa przechodziły, zatem na rzecz Skarbu Państwa bezzwłocznie (ex lege), wpis prawa własności na rzecz Skarbu Państwa następował na wniosek właściwego wojewódzkiego urzędu ziemskiego, a podstawę dokonania wpisu w księdze hipotecznej stanowiło zaświadczenie wojewódzkiego urzędu ziemskiego, stwierdzające, że nieruchomość ziemska jest przeznaczona na cele reformy rolnej (§ 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. z 1946 r. Nr 39, poz. 233 ze zm.),

Zgodnie z art. 6 KC ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne i to powódka zobowiązana jest udowodnić, iż nieruchomość należąca niegdyś do jej przodków została przejęta przez pozwanego niezgodnie z prawem, zatem winna wykazać, że nie było przesłanek, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. b dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

W pierwszej kolejności pozwany podnosił, iż powódka żądając ustalenia braku podstawy przejęcia z mocy prawa przedmiotowej nieruchomości nie wykazała interesu prawnego w rozumieniu art. 189 KPC. Interes prawny stanowi przesłankę merytoryczną powództwa o ustalenie. W przypadku gdy dojdzie już do naruszenia prawa, w związku z którym powodowi służy roszczenie o świadczenie (danie, czynienie, zaniechanie, znoszenie), wyłączona jest możliwość skutecznego wystąpienia z powództwem o ustalenie, skoro sfera podlegająca ochronie jest w takiej sytuacji szersza, a rozstrzygnięcie o różnicy zdań w stanowiskach stron nabiera charakteru przestankowego (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13.03.2002 r., II CKN 919/99). Powództwo o ustalenie nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które miałyby zostać wykorzystane w innym postępowaniu..

Należy podkreślić, iż wyrok ustalający stan prawny nieruchomości, wydany na podstawie art. 189 KPC zmierza do udzielenia ochrony podmiotowi spełniającemu przewidziane w nim wymagania i nie może stanowić podstawy wpisu do księgi wieczystej. Tak więc wyrok ustalający nie będzie stanowił tytułu prawno-rzeczowego do nieruchomości będącej przedmiotem niniejszego postępowania. To właśnie powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym jest powództwem służącym zaspokojeniu roszczenia typu rzeczowego. W takiej sprawie powódka nie domaga się bowiem tylko ustalenia istnienia lub nieistnienia swego prawa bądź stosunku prawnego lecz wydania orzeczenia zastępującego oświadczenia woli osoby błędnie wpisanej do

W orzecznictwie jak i piśmiennictwie zgodnie podkreśla się, że powództwo przewidziane w art. 10 ust. 1 KWU jest jedyną drogą umożliwiającą trwale i skutecznie wobec wszystkich obalenie domniemania ustanowionego w art. 3 KWU, iż prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym, a prawo wykreślone nie istnieje.

Skarb Państwa wskazuje, iż w świetle art. 2 ust. 1 lit. b dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. Nr 10, poz. 51) na cele reformy rolnej przeznaczone zostały nieruchomości ziemskie będące własnością obywateli Rzeszy Niemieckiej, nie-Polaków i obywateli polskich narodowości niemieckiej. Pojęcia „obywatelstwo” nie można utożsamiać z pojęciem „narodowość”. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 15 grudnia 2010 r. (I ACA 974/10) wskazał, iż „Narodowość wiąże się najczęściej z poczuciem przynależności do określonego kręgu kulturowego danej jednostki zgodnie z pochodzeniem przodka. Przyjmuje się, że narodowość jest deklaratywną (a więc opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub

genealogiczny (ze względu na pochodzenie przodków) z określonym narodem." Na rozróżnienie tych pojęć wskazuje, już samo sformułowanie brzmienia art. 2 ust. 1 lit. b ww. dekretu - „obywateli polskich narodowości niemieckiej”.

Z załączonych do pozwu kserokopii dowodów osobistych wynika jedynie, iż H. G., M. G. (1) i A. G. (2) byli w dacie 20 marca 1925 r. obywatelami RP. Przedłożone zaś przez powódkę Poświadczenia Obywatelstwa A. S. B. (z dnia 12 kwietnia 1949 r.) i A. G. (1) (1 lipca 1948 r.) wskazują tylko na posiadanie obywatelstwa Państwa Polskiego we wskazanej dacie, nie mówią zaś nic o narodowości ww. osób. Odpis pisma Powiatowego Urzędu Ziemskiego w G. z dnia 12 marca 1945 r. nie stanowi zaś ani potwierdzenia obywatelstwa wskazanych w nim osób ani narodowości. Nie jest też tytułem własności opisaney w nim nieruchomości przy ul. (...) (powództwo dotyczy nieruchomości przy ul. (...)).

Z uwagi na treść powyższego dekretu Skarb Państwa wskazuje, iż z informacji uzyskanych w Instytucie Pamięci Narodowej, Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Biuro (...), w aktach Centralnego Więzienia W. M. za rok 1945 (sygn. akt GK 921/22 oraz GK 921/1, odnaleziono zapisy dotyczące A. G. (1) córki H. i M., ur. (...), zamieszkałej w G. przy ul. (...). Z powyższych dokumentów wynika, iż A. G. (1) została w dniu 21 sierpnia 1945 r., osadzona w powyższym więzieniu, skąd w dniu 20 października 1945 r., została wywieziona do Ł..

Przeciwko niej prowadzona była sprawa karna przez Sąd Okręgowy w Warszawie o sygn. V Sn (...) w której wydano wyrok skazujący co przeczy twierdzeniom powódki o narodowości polskiej jej członków rodziny. Poza sporem pozostaje w niniejszej sprawie, iż A. G. (1) została wyrokiem z dnia 11 maja 1948 r. uznana za winną popełnienia przestępstwa z art. 1 § 1 Dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939-1945 r." Uznana za winną popełnienia tożsamego przestępstwa zostawał również L. F. (wyrok z dnia 1 lipca 1950 r.). J. F., której zarzucano także popełnienie ww. czynu, na podstawie tych samych przesłanek, zmarła w dniu 25 lipca 1945 r. Przesłuchiwana w charakterze podejrzanego w dniu 24 marca 1945 r. A. G. (1) (wskazanie w protokole: narodowość i przynależność niemiecka) zeznała: „przyjęłam obywatelstwo niemieckie i korzystałam z pełni praw i uprzywilejowań narodu niemieckiego". Nadto wskazała (...) G. wiedziała, gdyż tak jak ja i moje siostry i jej córki są volkschdenvche (...)" Zeznania te potwierdzone zostały także złożonymi w tym samym czasie zeznaniami pozostałych podejrzanych L. F. oraz J. F..

Na okoliczność wykazania braku przesłanek przejęcia nieruchomości w stosunku do osób, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. b dekretu powódka nie wskazała żadnych dowodów. Powódka winna, bowiem wykazać nieistnienie przesłanek do przejęcia opisaney w pozwie własności stosunku do wszystkich współwłaścicieli w dacie wejścia w życie dekretu. Dekret PKWN wszedł w życie dnia 13 września 1944 r., tak więc istnienie przesłanek do przejęcia własności nieruchomości wymienionych w art. 2 ust. 1 lit. b dekretu należało badać na ten właśnie dzień (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 15 grudnia 2010 r., I ACa 974/10).

Z twierdzeń zaś strony powodowej wynika, iż co najmniej część rodziny zgłosiła swoją przynależność do narodowości niemieckiej. Narodowość wiąże się najczęściej z poczuciem przynależności do określonego kręgu kulturowego danej jednostki zgodnie z pochodzeniem przodka. Przyjmuje się, że narodowość jest deklaratywną (a więc opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie przodków) z określonym narodem. Ów związek (...), A. G. (1) a także M. G. (1) potwierdził także zeznający w charakterze świadka w sprawie podejrzanych o przestępstwo z art. 1 § 1 Dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r., świadek W. K., który zeznał: „(...) korzystały ze wszystkich praw niemieckich (...)” (k. 219 akt V Sn (...)). Nadto świadek P. J. zeznał „wiem że pobierali karty żywnościowe niemieckiej..) byli zadowoleni z tego, że są równi z Niemcami (...)”(k. 221aktVSn (...)).

W ocenie Skarbu Państwa opinia wykonana na zlecenie powódki przez dr hab. L. O. jest jedynie dokumentem prywatnym w rozumieniu art. 245 KPC i jako taka stanowi jedynie głos strony powodowej w przedmiocie kształtującym jego roszczenie.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny .

M. G. (1) z domu F. pochodziła z rodziny niemieckiej która osiedliła się na terytorium Polski (zeznania L. F., jej wnuczki, złożone w dniu 31.10.1945 r. k. 202 akt V Sn (...)) .

Do czasu zawarcia związku małżeńskiego z H. G., mieszkała w G.. Potem wyprowadziła się do B.. Około 1904 roku zamieszkała w W. i mieszkała tam do śmierci swojego męża H., który był profesorem w gimnazjum (zeznania i wyjaśnienia powódki k. 3, 196).

W wydanych w 1925 r. małżonkom G. dowodach osobistych wskazano polskie obywatelstwo, wyznanie augsbursko – ewangelickie, posiadaną znajomość języka niemieckiego i rosyjskiego (odpisy dowodów osobistych k.25 - 33).

M. G. (1) i jej mąż H. G. byli współwłaścicielami nieruchomości ziemskiej "K. A. nr (...)" o łącznej powierzchni około 14,9405 ha. (odpis świadectwa Pisarza Hipotecznego Ziemskiego Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 stycznia 1938 r. k. 144 świadectwa Sądu Okręgowego w W. Wydział (...) z dnia 7 października 1946 r., k.143)

W 1932 r. zmarł H. G., pozostawiając żonę M. G. (1) i cztery córki: A. B. vel G., A. G. (1), J. F. vel G. i E. K. vel G..

Nieruchomość ziemska "K. A. nr 10" w wyniku spadkobrania stała się własnością M. G. (1) w 1/2 i czterech córek : A. B. vel G., A. G. (1), J. F. vel G. i E. K. vel G. w 1/8 części każdej z nich (świadectwo Pisarza Hipotecznego Ziemskiego Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28 stycznia 1938 r. k. 144.)

Po śmierci męża M. G. (1) zamieszkała w tym majątku . Razem z nią zamieszkiwały tam również córki A. G. (1) i J. F. , która zarządzała gospodarstwem (zeznania i wyjaśnienia powódki k. 3, 196) .

A. G. (3), matka powódki, wyszła za mąż za K. B. . K. B. był Żydem i został w 1943 r. aresztowany i rozstrzelany przez hitlerowców. Po jego śmierci A. B. wraz z dziećmi, przeprowadziła się do matki i do J. F. . M. H. miała wówczas 6 lat. (zeznania A. B. z dnia 11.05.1947r złożone w sprawie V Sn (...) k.101)

W okresie okupacji w 1942 r. A. G. (1) , J. F. i jej córki E. F., L. F. z uwagi na swoje niemieckie pochodzenie podpisały volkslistę .(zeznania L. F. złożone w dniu 31.10.1945 r. k. 202 , zeznania A. G. (1) k. 186, 102 akt zeznania E. F. k. 103 akt V Sn (...))

Przynależność do narodowości niemieckiej zadeklarowała w tym samym czasie także M. G. (1) (zeznania A. G. (1) z dnia 16.08.1945 r k. 186 akt V Sn (...), zeznania świadka W. K. (2) k. 219 akt V Sn (...)).

W okresie okupacji w majątku ukrywany był dezertier z armii niemieckiej L. K. (1) (zeznania L. K. k. 214 akt V Sn (...)).

Rodzina G. i F. utrzymywała poprawne relacje z sąsiadami nie angażując się w życie polityczne .

W lutym 1945r obawiając się represji po wkroczeniu armii polskiej i radzieckiej A. G. (1) , J. F. i jej córki E. F., L. F. przeniosły się z G. do W. i schroniły u znajomej (protokół przesłuchania podejrzaney L. F. z dnia 24.03.1945 r. k. 165, akt V Sn (...), protokół przesłuchania podejrzaney J. F. z dnia 24.03.1945 r. k. 170,182 akt V Sn (...) , protokół przesłuchania podejrzaney A. G. (1) z dnia 24.03.1945 r. k. 174 akt V Sn (...))

Po wyzwoleniu wojsko wyrzuciło wszystkich z nieruchomości udostępniając pozostałym w gospodarstwie członkom rodziny jeden pokój z kuchnią w G.. Następnie E. K. z mężem oraz A. B. z dziećmi przenieśli się do W..

A. G. (1), J. F. i jej córki E. F., L. F. były poszukiwane jako volksdeutsche i wiosną 1945 r. zostały aresztowane. Wszczęto przeciwko nim postępowanie karne w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa z art. 1 § 1 dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939-1945 r.

W trakcie przesłuchań w charakterze podejrzanego w dniu 24 marca 1945 r. A. G. (1) wskazała narodowość niemiecka i zeznała, że przyjęła obywatelstwo niemieckie i korzystała z pełni praw i uprzywilejowań narodu niemieckiego razem ze swoimi siostrami. Okoliczności te potwierdzone zostały także złożonymi w tym samym czasie zeznaniami L. F. oraz J. F. (protokół przesłuchania podejrzaney L. F. z dnia 24.03.1945 r. k. 165 akt V Sn (...), protokół przesłuchania podejrzaney J. F. z dnia 24.03.1945 r. k. 170 akt V Sn (...) , protokół przesłuchania podejrzaney A. G. (1) z dnia 24.03.1945 r. (k. 174 akt V Sn (...))

A. G. (1) i L. F. zostały wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 11 maja 1948 r. uznane za winne popełnienia przestępstwa z art. 1 § 1 dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939-1945 r. (wyrok z dnia 1 lipca 1950 r. wydany w V Sn (...)). J. F. i E. F. którym zarzucano także popełnienie ww. czynu, na podstawie tych samych przesłanek, zmarły w trakcie pobytu w obozie pracy (zeznania A. G. (1) k. 101 akt V Sn (...)).

Po zakończeniu II wojny światowej, ówczesne władze uznały, że ww. nieruchomość ziemska oznaczona jako (...) przeszła na własność Skarbu Państwa z mocy prawa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. b dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (zaświadczenie Starostwa Powiatowego (...) z dnia 10.11.1947 r., notatka Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Powiatowego Zarządu (...) w G. z dnia 16 marca 1956 r., w aktach KW nr (...))

W latach 50 - tych ubiegłego wieku M. G. (1), A. G. (1), A. B., i E. K. bezskutecznie starały się odzyskać zabraną nieruchomość . Wniosły do sądu pozew o wydanie nieruchomości, który został odrzucony z uwagi na niedopuszczalność drogi sądowej (wyroku Sądu Wojewódzkiego dla Województwa (...) w W. z dnia 27 czerwca 1957 r., sygn. akt C 1744/56 k.19)

(...), została podzielona na 48 małych działek, które następnie zostały nabyte przez osoby fizyczne w zamian za świadczony przez te osoby na rzecz Skarbu Państwa ciężar realny w postaci określonej ilości produktów rolnych (dokumenty kw (...)).

Pozostała część nieruchomości, o łącznej powierzchni 1,1095 ha nadal pozostaje w gestii Skarbu Państwa. W 1999 r. dokonano podziału działki nr (...) o pow. 1,1095 ha na dwie działki - nr (...) o pow. 95 a 45 m² i nr (...) o pow. 15 a 50 m². Następnie działkę nr (...) odłączono z księgi wieczystej nr (...) i przeniesiono do księgi wieczystej nr (...). W obu przypadkach jako właściciel nieruchomości wpisany jest Skarb Państwa, przy czym dla nieruchomości oznaczonej jako działka nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) Skarb Państwa reprezentuje M., natomiast dla nieruchomości oznaczonej jako działka nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) Skarb Państwa reprezentuje W. A. M. w W..

M. H. vel B. razem z P. B. są rodzeństwem i jedynymi dalszymi spadkobiercami po M. G. (1) oraz po jej czterech córkach. Przy czym udział spadkowy P. B. wynosi 3/4, a M. H. 1/4 (postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po E. K. k.33, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po A. B. k.34, postanowienie Sądu Rejonowego w G. w sprawie sygn. akt I Ns 327/11 o stwierdzeniu nabycia spadku po H. G., J. F., M. G. (1) i A. G. (1) k.140).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie złożonych do akt sprawy dokumentów: odpis świadectwa Wydziału (...) Sądu Okręgowego w Warszawie z 7 października 1946 r. k.19. kopii dowodów osobistych A. G. (1), M. G. (1) H. G. k.21-32, odpis wyroku z dnia 27 czerwca 1957 r., sygn. akt C (...) k.20, odpis postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po E. K. k.33, odpis postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po A. B. k. 34, postanowienia Sądu Rejonowego w G. Oddział (...) z dnia 15 marca 1956 r., k. 145 i dokumenty kw (...), świadectwa Pisarza Hipotecznego Ziemskiego Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 stycznia 1938 r. k. 144 świadectwa Sądu Okręgowego w W. Wydział H. z dnia 7 października 1946 r., k.143, zaświadczenia Powiatowego Urzędu Ziemskiego w G. nr (...) z dnia 12 marca 1945 r., k.142; notatki Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Powiatowego Zarządu (...) w G. z dnia 16 marca 1956 r., pisma Starostwa Powiatu (...) z dnia 10 listopada 1947 r.

postanowienia Sądu Rejonowego w G. z dnia 19 lipca 2011 r., sygn. akt I Ns 327/11, na okoliczność kręgu spadkobierców po H. G., J. F., M. G. (1) i A. G. (1) k.140 „protokół przesłuchań podejrzanych i świadków złożonych w sprawie V Sn (...) oraz wyroku wydanego w tej sprawie, dokumentów ksiąg wieczystych (...), zeznań i wyjaśnień powódki k. 3, 196).

Złożone do akt sprawy dokumenty i ich kopie nie były kwestionowane przez strony, które na ich podstawie wyprowadzały przeciwstawne wnioski.

Jeżeli chodzi o złożoną przez powódkę do akt sprawy prywatną opinię dr.hab. L. O. to nie może ona zostać potraktowana jak opinia biegłego sądowego. Sporządzone przez niego pisemne opracowanie stanowi jedynie oświadczenie wspierające wywody strony powodowej.

Sąd zważył, co następuje.

M. H. wniosła o ustalenie nieistnienia przesłanek przejęcia majątku, składającego się z nieruchomości ziemskiej opisanej w księdze wieczystej (...) o powierzchni 14,9405 ha, których współwłaścicielami byli M. G. (1) w 1/2 oraz A. B. vel G., A. G. (1), J. F. vel G. i E. K. vel G. w 1/8 części każdej z nich, na rzecz Skarbu Państwa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. b dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (t.j. Dz.U. 1945 r. Nr 3, poz. 13 ze zm.), tj. jako należące do obywatela polskiego narodowości niemieckiej.

Przejęcie nieruchomości ziemskich, o których mowa w art. 2 ust. 1 lit. a-e dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (t.j. Dz.U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13 ze zm.) następowało z mocy samego dekretu, a wpis w księdze hipotecznej dokonywany był na podstawie stosownego zaświadczenia (§ 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, Dz.U. Nr 10, poz. 51 ze zm. oraz art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej, Dz.U. Nr 39, poz. 233 ze zm.), które nie miało charakteru decyzji administracyjnej (art. 68 i następne rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym, Dz.U. RP Nr 36, poz. 341 ze zm.).

Z dołączonych do akt sprawy dokumentów: postanowienia Sądu Rejonowego w G. Oddział Ksiąg Wieczystych z dnia 15 marca 1956 r., k.145 notatki Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Powiatowego Zarządu (...) w G. z dnia 16 marca 1956 r., pisma Starostwa Powiatu (...) z dnia 10 listopada 1947 r. (k.192,193) wynika, że Skarb Państwa został ujawniony jako właściciel nieruchomości w oparciu o przepis art. 2 ust. 1 lit. b dekretu o reformie rolnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że jeśli zmiana stanu prawnego (własności) nieruchomości nastąpiła z mocy prawa, wpis do księgi wieczystej ma jedynie charakter deklaratoryjny, zmiana własności następuje z mocy samego prawa i jest ona skuteczna wobec wszystkich, niezależnie od treści wpisu w dziale drugim księgi wieczystej.

Dotyczy to w szczególności przejścia własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa na mocy ustaw nacjonalizacyjnych, które następowało z mocy samego prawa bez względu na treść wpisu w dziale drugim księgi wieczystej oraz treść domniemania z art. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece i może być podniesione w każdej sprawie (zob. postanowienie SN z dnia 10 maja 2002 r. IV CKN 1024/2000; wyrok SN z dnia 25 marca 1999 r. III RN 165/98 OSNA-PiUS 2000/3 poz. 90).

Oznacza to, że rzeczywisty stan prawny, ukształtowany przepisami dekretu PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, wynika z mocy tego aktu prawnego, a nie z dokonania wpisu w księdze wieczystej, niezależnie od tego czy ten wpis dokonany został na wadliwej czy niewadliwej podstawie

Słusznie więc pozwani wskazywali, że podnoszony zarzut nie podlegania ww. nieruchomości ziemskiej pod art. 2 ust. 1 lit. b dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, nie niweczy skuteczności przejęcia tejże nieruchomości przez Skarb Państwa na mocy innych postanowień ww. „aktu prawnego”. Ewentualna zasadność podniesionego zarzutu, wymaga zbadania, czy przedmiotowa nieruchomość nie spełnia innych przesłanek z art. 2 ust. 1 tego dekretu, które uzasadniałyby przejęcie nieruchomości z mocy prawa. Zgodnie z art. 2 ust. 1 dekretu, wszystkie nieruchomości ziemskie wymienione w punktach b, c, d i e części pierwszej niniejszego artykułu przechodzą bezzwłocznie bez żadnego wynagrodzenia w całości na własność Skarbu Państwa

W ocenie Sądu brak jest podstaw do przyjęcia, że przedmiotowa nieruchomość wchodziła w skład większej nieruchomości, która z uwagi na swój obszar przechodziła z mocy prawa na własność Skarbu Państwa z mocy dekretu. Nie ma też podstaw, aby przyjąć inną podstawę przejęcia przez Skarb Państwa niż art. 2 ust. 1 tego dekretu

W związku z wniesionym aktem oskarżenia przeciwko A. G. (1), J. F. i jej córkom trzeba było także rozważyć, czy nieruchomość nie stała się własnością Skarbu Państwa na podstawie unormowań zawartych w dekreście o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939-1945 r. Majątek odstępcy od narodowości mógł być przejęty na rzecz Skarbu Państwa po spełnieniu ustawowych wymagań określonych w tym akcie normatywnym. Skoro jednak wyrok karny wydany w sprawie sygn. V Sn (...) nie zawierał orzeczenia o przeпадку gospodarstwa, to brak jest podstaw do poczynienia takich ustaleń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1959 r., V K 1014/59, OSNPG 1960, nr 2, poz. 36, z dnia 20 sierpnia 1959 r., V K 279/59, OSNPG 1959, nr 10, poz. 13, oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 1962 r., VI KO 42/61, OSNPG 1962, nr 1-6, poz. 61, z dnia 8 października 1965 r., VI KZP 46/65, OSNKW 1965, nr 11, poz. 134 i z dnia 3 września 1965 r., VI KZP 37/65, OSNKW 1965, nr 11, poz. 135).

Prawo nie przewidywało żadnej procedury umożliwiającej kwestionowanie przejęcia gospodarstwa na podstawie art. 2 pkt 1 lit. b dekretu o reformie rolnej lub wykazania niespełnienia przesłanek z tego przepisu. Dopiero kolegium Kompetencyjne przy Sądzie Najwyższym w postanowieniu z dnia 6 listopada 1997 r., (...) 7/97 (OSNAPUS 1998, nr 18, poz. 554) wyjaśniło, że spadkobierca osoby która utraciła ex lege nieruchomości ziemskie na podstawie dekretu o reformie rolnej ma interes prawny w ustaleniu przez sąd nieistnienia przejęcia z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości stanowiącej własność tej osoby. Obalenie stanu powstałego z mocy prawa może więc nastąpić w drodze takiego procesu cywilnego. W wypadku wystąpienia z roszczeniem innym niż ustalającym, jego uwzględnienie wymaga przesłankowego ustalenia przez sąd orzekający w takiej sprawie, że gospodarstwo rolne nie podlegało przejęciu na cele reformy rolnej z mocy art. 2 pkt 1 lit. b dekretu. Taki stan rzeczy oznacza, że dochodzenie wszelkich roszczeń opiera się na pierwotnym ustaleniu nieistnienia podstaw do przejęcia gospodarstwa na podstawie art. 2 pkt 1 lit. b dekretu.

Na podstawie akt sprawy V Sn (...) można dokonać jednoznacznych ustaleń, że zgłoszenie przez M. G. (1), A. G. (1), J. F. i jej córki w 1942 r. przynależności do narodowości niemieckiej uprawniało do przejęcia nieruchomości będących ich własnością na cele reformy rolnej. Zgodnie bowiem z art. 2 ust. 1 lit. b dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, przejęciu na własność Skarbu Państwa z przeznaczeniem na cele reformy rolnej podlegały m.in. nieruchomości ziemskie będące własnością obywateli polskich narodowości niemieckiej bez rozróżnienia czy stanowiły ich własność czy współwłasność.

Wskazać przy tym należy, że w stosunku do A. G. (1) i L. F. Sąd związany jest treścią prawomocnego wyroku skazującego (art. 11 KPC). To A. G. (1) zeznała, że razem z nią volkslistę podpisała matka i siostry. Okoliczność tą w procesie potwierdzili także świadkowie jak i każda z oskarżonych..

Skoro według powódki cała rodzina posiadała polskie obywatelstwo to należy uznać, że w 1942 r. osoby ww. zgłaszając swą przynależność do narodowości niemieckiej spowodowały, że trafnie zostały następnie po wojnie zaliczone do kategorii obywateli polskich narodowości niemieckiej (art. 2 ust. 1b dekretu o reformie rolnej). Przyjmuje się, że obywatel

polski przynależał do narodowości niemieckiej, jeżeli w czasie pomiędzy dniem 1 września 1939 r. a dniem 9 maja 1945 r. zgłosił swoją przynależność do narodowości niemieckiej lub uprzywilejowanej przez okupanta lub nawet zgłosił tylko pochodzenie niemieckie (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 12.10.2011 II CSK 34/11).

Zgodnie z uchwałą całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1945 r. K 11/45 (Państwo i Prawo (...) str. 97-101), zgłoszenie przez obywatela polskiego w czasie wojny przynależności do narodowości niemieckiej było działaniem na korzyść nieprzyjaciela w rozumieniu art. 100 KK z 1932 r. Sąd Najwyższy podkreślił, że obywatele polscy, którzy dopiero w czasie wojny zgłosili przynależność do narodowości niemieckiej, pozornie powiększyli liczbę ludności niemieckiej mieszkającej na obszarach polskich, przyczyniając się do sztucznego wzmocnienia żywiołu niemieckiego, ilościowego osłabienia społeczeństwa polskiego oraz pomnożenia kręgu osób, spośród których mogła nastąpić rekrutacja do służby wojskowej. Oznaczało to, zdaniem Sądu Najwyższego, pomnożenie sił wroga ojczyzny na okupowanym terenie i utrwalenie jego przewagi w Polsce.

W sprawie V Sn (...) nie miał zastosowania art. 4 pkt b dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępowanie od narodowości w czasie wojny 1939-1945 r. (Dz.U. 1946 r. Nr 41, poz. 237 ze zm.), stanowiący, iż nie podlega karze kto pomimo zgłoszenia swojej przynależności do narodowości niemieckiej lub uprzywilejowanej przez okupanta brał w kraju lub za granicą udział w walkach wyzwoleniczych albo dobrowolnie wstąpił do wojska lub organizacji wolnościowej, walczących z państwem niemieckim lub z nim sprzymierzonym, albo też z narażeniem wolności lub życia okazywał czynnie pomoc społeczeństwu polskiemu. Przepis ten oznaczał jedynie, że osoba, która popełniła przestępstwo z art. 1 dekretu, nie podlegała karze.

Podkreślenia wymaga, iż narodowość wiąże się najczęściej z poczuciem przynależności do określonego kręgu kulturowego danej jednostki zgodnie z pochodzeniem przodka. Przyjmuje się, że narodowość jest deklaratywną (a więc opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie przodków) z określonym narodem. Ów związek (...), A. G. (1) a także M. G. (1) potwierdził także zeznający w charakterze świadka w sprawie podejrzanego o przestępstwo z art. 1 § 1 Dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r., świadek W. K., który zeznał: „(...) korzystały ze wszystkich praw niemieckich (...)” (k. 219 akt V Sn (...)). Nadto świadek P. J. zeznał „wiem że pobierali karty żywnościowe niemieckiej..” byli zadowoleni z tego, że są równi z Niemcami (...) (k. 221 akt V Sn (...)).

Złożona przez M. G. (1), A. G. (1), J. F. i jej córki deklaracja musiała być zapewne potwierdzona przez pochodzenie, język, zachowanie, wychowanie lub inne okoliczności o podobnym znaczeniu, które trzeba było udowodnić.

W protokole przesłuchania podejrzanego z dnia 24 marca 1945 r. w danych przesłuchiwanej A. G. (1) znajduje się informacja, że jest ona narodowości niemieckiej a także, iż jej przynależność państwowa jest niemiecka. A. G. (1) zeznała dnia 6 marca 1947 r., iż przyjęła kenkartę pod wpływem groźby urzędników starostwa, twierdzi, że żyła dobrze z Polakami, przechowywała u siebie dezertera z armii niemieckiej, pomagała Żydom, a także, iż czuje się Polką i chce zostać w Polsce. Wniosek o rehabilitację złożyła w 1946 r. w W.. Podobnie na rozprawie dnia 11 maja 1948 r., sygn. V Sn (...) zeznaje, że była zmuszona przez Niemców do podpisania listy ponieważ grożono jej obozem.

Zdaniem Sądu bez znaczenia pozostają ewentualne zasługi A. G. (1) i J. F. zarządzającej przedmiotową nieruchomością, świadczące o udzielaniu pomocy społeczeństwu polskiemu czy dezertrowi z armii niemieckiej, ponieważ mogły być one brane pod uwagę tylko w zakresie odpowiedzialności karnej za odstępowanie od narodowości polskiej.

Powyższe rozważania w ocenie Sądu pozwalają na przyjęcie, że nieruchomość stała się z mocy prawa własnością Skarbu Państwa art. 2 ust. 1 lit. b dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Tekst jednolity: Dz.U. 1945 r. Nr 3, poz. 13 ze zm.), tj. jako należąca do obywateli polskich narodowości niemieckiej i dlatego powództwo należało oddalić także z tej przyczyny..

W ocenie Sądu za trafne należało także uznać zarzuty pozwanych co do braku wykazania przez powódkę interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia przesłanek do przejścia z mocy prawa własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa. Ponieważ w orzecznictwie wyrażone zostały na tle podobnych stanów faktycznych także odmienne poglądy Sąd dokonał powyżej przedstawionych ustaleń i rozważań.

Sąd Okręgowy nie podziela poglądu, że wyrok ustalający wydany na podstawie art. 189 KPC może stanowić prejudykat otwierającym drogę do dochodzenia dalszych roszczeń w tym również naprawczych, gdzie tożsame ustalenia stanowiłyby przesłankę rozstrzygnięcia. Stanowisko to sprzeczne jest z ugruntowanym w literaturze i orzecznictwie poglądem o konieczności wykazania przez powoda opierającego powództwo na art. 189 KPC interesu prawnego.

Obowiązkiem powoda oczekującego na korzystne rozstrzygnięcie sprawy w trybie art. 189 KPC jest oznaczenie na czym polega jego interes prawny. Powódka w niniejszej sprawie wskazała, że w przyszłości zamierza wystąpić z roszczeniami odszkodowawczymi przeciwko Skarbowi Państwa.

Uzyskanie przez powoda orzeczenia o ustaleniu nieistnienia przejścia prawa własności jego nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa z mocy przepisów dekretu z 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej nie jest konieczne dla dochodzenia roszczeń odszkodowawczych lub o wydanie nieruchomości czy dla wystąpienia z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2004 r. III CK 50/04)

W sprawie niniejszej podkreślenia wymaga, że część nieruchomości została przekazana rolnikom, którzy otrzymali akty nadania. Powódka objęła swym żądaniem także nieruchomości nadal będące własnością Skarbu Państwa. Może więc uzyskać w tym zakresie skuteczniejszą ochronę w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym który został przez nią wytoczony. Postępowanie to, w odróżnieniu od procesu o ustalenie, może doprowadzić nie tylko do ustalenia, że Skarb Państwa nie nabył własności nieruchomości, ale jednocześnie ujawnić prawo własności powódki, co zapewni jej dalej idącą ochronę. Stanowisko takie wyrażane było wielokrotnie także przez Sąd Najwyższy (zob. wyroki z: 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00, ; 5 listopada 2002 r., III CKN 943/99, OSN 2004, z. 3, poz. 48; 19 lutego 2003 r., V CKN 1614/00). Również żądanie ustalenia prawa pierwszeństwa w nabyciu nieruchomości na podstawie art. 34 ust. 1 pkt 2 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603) opiera się na założeniu, że powódka nie jest jej właścicielką. Powódka nie starała się wykazać na jakiej podstawie mogłaby skorzystać z tego prawa.

Występujące w orzecznictwie poglądy aprobujące możliwość ustalania przez Sąd abstrakcyjnego i nie wskazanego przez samą stronę interesu prawnego należy uznać za „nad wyraz” nieprzekonywujące.

Jeżeli nawet powódka mogłaby zostać narażona na szczególne trudności dowodowe żądając wydania nieruchomości przejętej na cele reformy rolnej to w orzecznictwie sądów utrwalil się pogląd, że stosunki prawne ukształtowane i ustabilizowane przez dziesiątki lat jako wynik przeprowadzonej reformy rolnej stanowią ważny składnik bytu ekonomicznego i społecznego narodu oraz wartość konstytucyjną podlegającą ochronie także poprzez zgłoszenie przez pozwanego odpowiednich zarzutów nie mających znaczenia w procesie o ustalenie.

Także więc z powodu braku interesu prawnego powódki powództwo podlegało oddaleniu.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu oparte zostało na podstawie art. 102 KPC z uwagi na sytuację bytową powódki, której obciążenie kosztami zastępstwa procesowego pozwanych pozbawiłoby prawie w całości rocznej emerytury stanowiącej jej jedyne źródło dochodu, a sprawa dotyczyła jej majątku odrębnego. Sędzia M. G.